

24 Απριλίου 2014

Προβλήματα Συμπεριφοράς στην Νοητική Υστέρηση και τον Αυτισμό

/ [Πεμπουσσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Στην κινηματογραφική ταινία «Τ' Όνομά μου Είναι Σαμ, (2001)» ο Sean Penn υποδύεται ένα άτομο με νοητική υστέρηση το οποίο, παρότι έχει την υποστήριξη φίλων του και εργάζεται, παρουσιάζει ανεξήγητες εκρήξεις στην συμπεριφορά του. Βλέποντας όμως με μεγαλύτερη προσοχή την ταινία ο ήρωας της δεν είναι και τόσο διαφορετικός από τον γενικό πληθυσμό. Απλά προσπαθεί να διεκδικήσει τα δικαιώματά του και ο κόσμος τον αγνοεί. Βρίσκει όμως σημαντική βοήθεια από ανθρώπους που τελικά αντιλαμβάνονται πως η παράξενη συμπεριφορά είναι ένας τρόπος επικοινωνίας ίσως και αγανάκτησης του ήρωα της ταινίας στην αδιαφορία και τον ρατσισμό κάποιων ανθρώπων και υπηρεσιών απέναντί του.

Συχνά συμβαίνει να συναντάμε ανθρώπους με ελαφρά νοητική υστέρηση να παρουσιάζουν συμπεριφορές οι οποίες σε πρώτη φάση μας φαίνονται αλλόκοτες ίσως και επικίνδυνες. Ωστόσο, ενώ αρχικά οδηγούμαστε στο εύκολο συμπέρασμα πως αιτία των συμπεριφορών αυτών είναι η φύση της αναπηρίας, μια περαιτέρω διερεύνηση μας βοηθά να καταλάβουμε ότι τελικά αυτές οι συμπεριφορές δεν είναι τόσο αναίτια παράξενες. Με την πάροδο των ετών οι επιστήμονες που ασχολούνται με παιδιά ή ενήλικες με νοητική υστέρηση ή αυτισμό, ανέπτυξαν ποικίλα προγράμματα εκπαίδευσης τα οποία σε αρκετές περιπτώσεις φάνηκαν αποτελεσματικά. Όμως ένα από τα βασικά ζητήματα τα οποία θεραπευτές, εκπαιδευτές και γονείς αντιμετωπίζουν είναι τα προβλήματα συμπεριφοράς ή αλλιώς οι προκλητικές συμπεριφορές (π.χ. λεκτική ή σωματική επιθετικότητα, αυτοτραυματισμοί, εκρήξεις θυμού σε δημόσιους χώρους, κλπ.).

Προκλητικές Συμπεριφορές

Με τον όρο «προκλητικές συμπεριφορές» περιγράφουμε εκείνες τις συμπεριφορές

που μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την ποιότητα ζωής τόσο του ίδιου του ατόμου που τις εκφράζει όσο και των ανθρώπων γύρω του. Ένα άτομο που τραγουδά πολύ δυνατά και ασταμάτητα για ώρες το ίδιο τραγούδι στο χώρο που ζει ή εκπαιδεύεται ή ένα άλλο άτομο που επιτίθεται στους γύρω του δαγκώνοντάς τους ή γρατζουνώντας τους είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα προκλητικής συμπεριφοράς παρότι πολύ διαφορετικά μεταξύ τους.

Η μεν πρώτη συμπεριφορά προκαλεί την προσοχή των ανθρώπων γύρω από το άτομο και σε αρκετές περιπτώσεις προξενεί κούραση και εκνευρισμό, ενώ η δεύτερη γεννά αισθήματα φόβου και άγχους σε θεραπευτές και εκπαιδευτές με αποτέλεσμα να μένουν σε απόσταση από το άτομο που την εκφράζει.

Επίσης, στις προκλητικές συμπεριφορές θα πρέπει να συμπεριλάβουμε τη λεκτική ή σωματική βία, την ακατάλληλη σεξουαλική συμπεριφορά και ένα φάσμα ανάλογων συμπεριφορών οι οποίες στις περισσότερες περιπτώσεις έχουν συγκεκριμένα αίτια.

Γιατί ένα άτομο με διανοητική αναπηρία εκφράζει προκλητικές συμπεριφορές;

Πολλές φορές η εύκολη απάντηση που δίνεται είναι πως οφείλεται στην αναπηρία ή γενικά στο ίδιο το άτομο. Αυτό όμως δεν μπορεί απαραίτητα να βοηθήσει στην επιλογή στρατηγικών πρόληψης ή μείωσης των προκλητικών συμπεριφορών. Είναι πιο χρήσιμο να δίνουμε έμφαση στη διάρκεια των προκλητικών συμπεριφορών, στο μέρος όπου εκφράζονται, να κατανοούμε την διαδικασία που προξενεί την προκλητική συμπεριφορά και την επίδραση που έχει στην ποιότητα της ζωής του ατόμου. Για παράδειγμα, ένα άτομο με νοητική υστέρηση μπορεί να αρχίσει να στριγκλίζει και να δαγκώνει το μπράτσο του όταν κάποια συνήθειά του διακοπεί. Εδώ πιθανότατα μιλάμε για προκλητική συμπεριφορά.

Αλλά πριν αρχίσουμε να σκεφτόμαστε πως θα εξαλείψουμε τη συμπεριφορά αυτή, ποια τιμωρία θα επιβάλουμε σε αυτό το άτομο ή πόσο ντροπή αισθανόμαστε, είναι καλύτερο να βρούμε το αίτιο ύπαρξης αυτής της συμπεριφοράς. Πιθανότατα δεν οφείλεται στην παθολογία του ατόμου αλλά στην απροειδοποίητη διακοπή μιας καθορισμένης ρουτίνας. Μέσω αυτής της προκλητικής συμπεριφοράς το άτομο προσπαθεί να εκφράσει τον εκνευρισμό του ειδικά αν γνωρίζει πως κάποιος το παρακολουθεί.

Οι ερευνητές έχουν καταγράψει 4 ψυχοκοινωνικούς παράγοντες οι οποίοι μπορούν να ερμηνεύσουν προκλητικές συμπεριφορές ενός ατόμου με διανοητικού τύπου αναπηρία:

Αποφυγή κάποιου αιτήματος: Το άτομο εκφράζει προκλητική συμπεριφορά για

να αποφύγει κάτι το οποίο του έχει ζητηθεί (π.χ. να πλύνει τα χέρια του μετά από κάποια δραστηριότητα). Αποτέλεσμα: απόσυρση του αιτήματος και επανάληψη της συμπεριφοράς κάθε φορά που του ζητείται κάτι ανάλογο.

Υλική ενίσχυση: Αναφέρεται σε καταστάσεις όπου το άτομο εκφράζει προκλητική συμπεριφορά προκειμένου να αποκτήσει ένα αντικείμενο ή να εμπλακεί σε μία επιθυμητή δραστηριότητα. Αποτέλεσμα: Το άτομο παίρνει αυτό που ζητά μέσω της συμπεριφοράς του.

Αυτοερεθισμός: Σε περιπτώσεις όπου η προκλητική συμπεριφορά ερεθίζει το άτομο και ίσως του προκαλεί ευχαρίστηση. Αποτέλεσμα: Συχνή επανάληψη τέτοιων συμπεριφορών μπορεί να οδηγήσει σε αυτοτραυματισμούς (π.χ. χτύπημα του κεφαλιού με το χέρι).

Πρόκληση προσοχής: Στις περιπτώσεις όπου το άτομο θέλει να προκαλέσει την προσοχή αυτών που το φροντίζουν. Αποτέλεσμα: το άτομο καταφέρνει να κερδίσει την προσοχή των ανθρώπων γύρω του με ανορθόδοξο και πολλές φορές επικίνδυνο τρόπο.

Επιπρόσθετα, θα πρέπει να τονίσουμε πως είναι πολύ πιθανό να έχουμε προκλητικές συμπεριφορές από άτομα με νοητική υστέρηση και αυτισμό όταν τοποθετούνται σε περιβάλλοντα όπου:

- υπάρχει υπερβολική άσκηση ελέγχου που μπορεί να φτάνει και τα όρια κακοποίησης
- χαμηλό επίπεδο προσοχής
- ένδεια ερεθισμάτων
- περιορισμένη πρόσβαση σε πράγματα και δραστηριότητες που ευχαριστούν.

Επίσης πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη μας πως ένα άτομο με διανοητική αναπηρία μπορεί μέσω μιας προκλητικής συμπεριφοράς να εκφράζει κάποιο πρόβλημα υγείας (π.χ. πόνο).

Ταυτόχρονα, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τα αισθητηριακά προβλήματα και τα προβλήματα επικοινωνίας αποτελούν και αυτά παράγοντες που οδηγούν σε εκδήλωση προκλητικής συμπεριφοράς. Για αυτόν το λόγο θα πρέπει να επιλέγονται στρατηγικές που θα προάγουν ένα καλό επίπεδο επικοινωνίας με το άτομο που έχει διανοητική αναπηρία ανεξαρτήτως επιπέδου λειτουργικότητας.

Τέλος πρέπει να θυμόμαστε πως είναι αρκετά συχνό το φαινόμενο ένα άτομο με νοητική υστέρηση να αναπτύσσει μετά από κάποια ηλικία ψυχολογικά προβλήματα όπως κατάθλιψη ή ψύχωση που εκφράζονται με πολλά προβλήματα συμπεριφοράς.

Συνεπώς σε αυτή την περίπτωση είναι απαραίτητη η αξιολόγηση και η πιθανή χορήγηση φαρμακευτικής αγωγής από ψυχίατρο ή παιδοψυχίατρο.

Λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω παράγοντες οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι οι προκλητικές συμπεριφορές που συναντάμε στα άτομα με νοητική υστέρηση ή αυτισμό δεν είναι τελικά τόσο παράξενες αλλά έχουν λογικά αίτια, η έγκαιρη αναγνώριση των οποίων θα αποφορτίσει από το άγχος εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους και συνακόλουθα θα συμβάλει στην καλύτερη ποιότητας ζωής. Ωστόσο δεν πρέπει να παραβλέπουμε ότι αναπτύσσοντας εκπαιδευτικά προγράμματα που διέπονται από εκείνα τα στοιχεία που θεωρούνται αυτονόητα για κάθε πολίτη μιας οργανωμένης και σύγχρονης κοινωνίας: την ενεργή αλληλεπίδραση με άλλα άτομα, το σεβασμό, το δικαίωμα των επιλογών, την ανεξαρτησία, και την συμμετοχή σε κάθε έκφανση της ζωής μειώνονται και οι πιθανότητες εμφάνισης προκλητικών συμπεριφορών.